

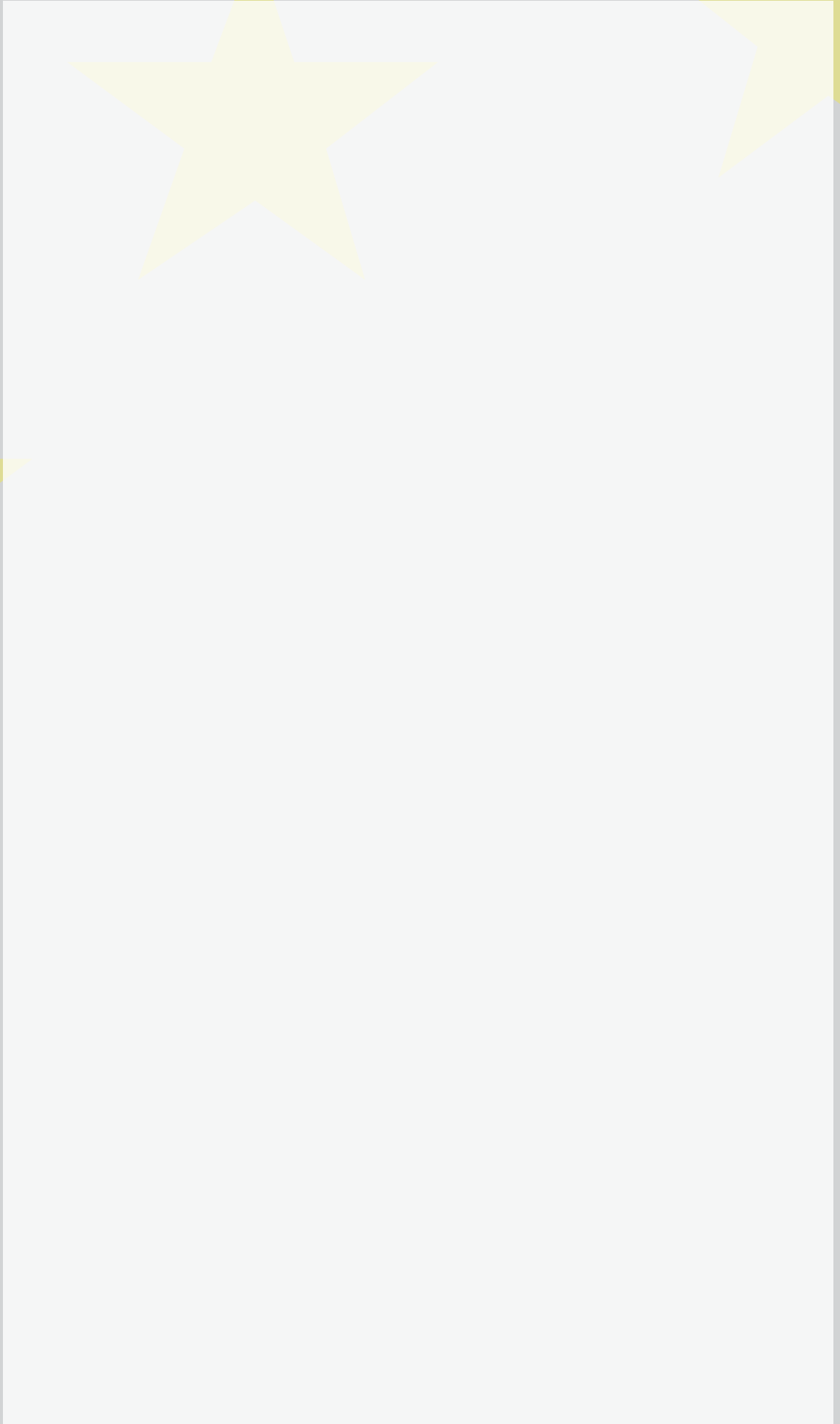

Balkanski integracioni forum 2015

„Zapadni Balkan u susret budućnosti“

Crna Gora
20-22 novembar 2015.
Hotel Maestral, Pržno, Budva

||

Balkanski integracioni forum

„Zapadni Balkan u susret budućnosti”

Crna Gora

20-22. novembar 2015.

Hotel Maestral, Pržno, Budva,

Sažetak sa zaključcima i preporukama

Ovogodišnje tradicionalno (treće) okupljanje eksperata i zvaničnika sa Zapadnog Balkana i iz Evropske unije je bilo posvećeno temama koje su smatrane važnim, aktuelnim i ključnim za razvoj evropske i evroatlantske integracije zemalja regiona u 2016. godini. Na četiri sesije se diskutovalo o perspektivama i izazovima ekonomskih, političkih i bezbjednosnih izazova u državama Zapadnog Balkana koje teže članstvu u EU.

**Balkanski integracioni forum
„Zapadni Balkan u susret budućnosti”**

Izdavač

Evropski pokret u Crnoj Gori i Fondacija Friedrich Ebert

Za izdavača

Momčilo Radulović

Urednici izdanja

Momčilo Radulović
Franz-Lothar Altmann

Dizajn i štampa

Studio MOUSE – Podgorica

Tiraž

300

Evropski pokret u Crnoj Gori (EPuCG)
Sima Barovića 4, 81000 Podgorica, Crna Gora
Tel/Fax: 020/268-651;
web: www.emim.org, www.eukonvencija.me

Friedrich Ebert Fondacija
Dositejeva 51, 11 000 Beograd, Srbija
Tel/Fax:+381 11 3283-271/-285/-294
web:www.fes.rs

Ovaj dokument je rezultat međunarodne konferencije „Balkanski integracioni forum 2015“ koja je održana od 20. do 22. novembra 2015. godine u Budvi, u Crnoj Gori. Stavovi izraženi u ovom dokumentu su stavovi autora i ne odražavaju stavove Evropskog pokreta u Crnoj Gori i Fridrih Ebert fondacije.

UVOD

Dragi prijatelji,

Evropski pokret u Crnoj Gori i Fondacija Fridrih Ebert Vam sa zadovoljstvom predstavljaju sažetak diskusija i debate koje su održane u okviru trećeg godišnjeg „Balkanskog integracionog foruma 2015“, koji je održan u hotelu „Maestral“ u Budvi, u Crnoj Gori, od 20. do 22. novembra.

Ideja za stvaranje ovakvog događaja je inicirana u novembru 2013. godine, kada smo okupili grupu istaknutih eksperata iz regiona Zapadnog Balkana i Evropske unije kako bi diskutovali o perspektivi i izazovima u ekonomskim, političkim i bezbjednosnim odnosima između zemalja Zapadnog Balkana koje teže članstvu u EU.

Nakon odličnog iskustva, nastavili smo sa istim konceptom u 2014. godini, a danas smo došli do trenutka kada organizujemo tradicionalno godišnje okupljanje eksperata i zvaničnika kako bi sumirali događaja iz prethodne godine i usvojili preporuke i zaključke u vezi sa političkim, ekonomskim i bezbjednosnim dešavanjima za predstojeći period, kako na Zapadnom Balkanu, tako i u Evropskoj uniji.

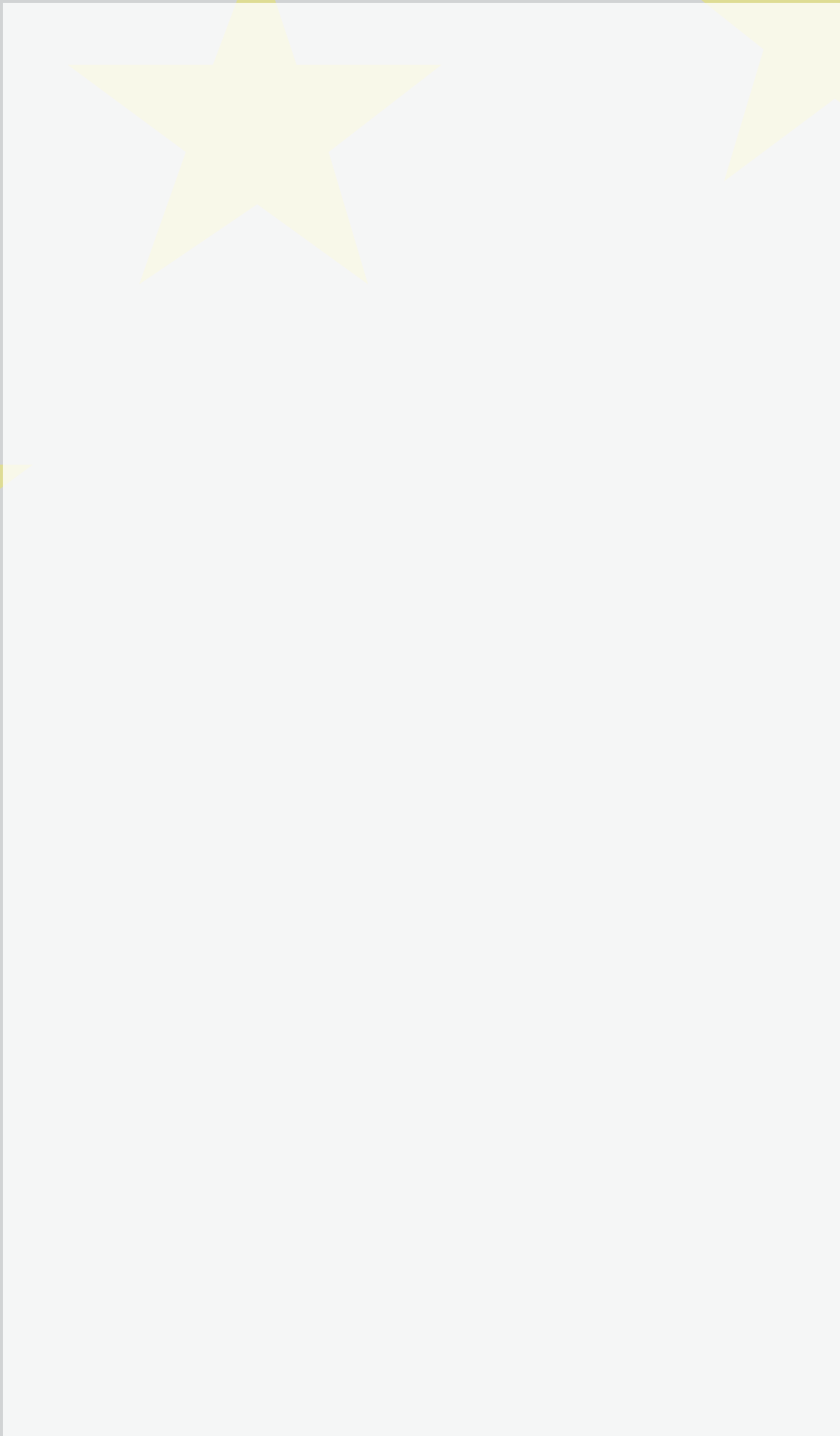
Ove godine smo se fokusirali na par tema koje su prihvaćene kao značajne i čak ključne za razvoj u oblasti evropskih i evroatlantskih integracija zemalja regiona u 2016. godini. Debata se vodila po pravilima Chatham House, u okviru četiri sesije, pri čemu je samo jedna od njih bila otvorena za javnost.

U ovom trenutku smo prepoznali izazove regionalne saradnje kao jedan od najznačajnijih problema o kom treba diskutovati i koji nudi mogućnosti jačanja čitavog procesa evrope integracije, kako za kompletan region, tako i za pojedinačne države. Razgovarali smo o mogućnostima EU proširenja u svijetlu trenutne krize u Evropskoj uniji, na više nivoa, od ekonomskih izazova do migrantske krize. U okviru ove teme, vršili smo procjenu napretka u zemljama Zapadnog Balkana, u vezi sa članstvom u EU, uključujući uticaj i posljedice nove metodologije izvještavanja od strane Evropske komisije. Diskutovalo se i o trenutnim unutrašnjim i spoljnim bezbjednosnim izazovima za Evropu, budućim mogućnostima unifikacije Evrope, kao i migrantskoj krizi, ekstremizmima i terorističkim prijetnjama na Zapadnom Balkanu i u EU. Takođe, razmatrali smo pozicioniranje Zapadnog Balkana u odnosu na diskurs NATO-Rusija.

Na kraju smo imali kratke presjeke društvene i političke situacije u zemljama Zapadnog Balkana i predviđanja za 2016. godinu. Pokušali smo da procijenimo nivo opšteg političkog i institucionalnog razvoja odnosa između EU i pojedinačne države iz regiona Zapadnog Balkana.

Kao rezultat ovih diskusija, na sljedećim stranama, možete naći izdvojene djelove iz diskusija, kao i neke od najznačajnijih zaključaka i preporuka pojedincima, organizacijama, institucijama u lokalnim, regionalnim i međunarodnim strukturama, s ciljem da se pokrene i ojača javna i ekspertska diskusija o izazovima za evropsku i evroatlantsku integraciju Zapadnog Balkana.

Momčilo Radulović
Predsjednik Evropskog pokreta u Crnoj Gori

Sesija 1: „Regionalna saradnja i Berlinski proces – kako zadržati momentum?“

Da li region Zapadnog Balkana konačno ide putem jačanja i intenziviranja regionalne saradnje na različitim nivoima? Koje su glavne prepreke i izazovi regionalne saradnje? Koje su naše dužnosti i zadaci i šta EU može da uradi da nam u tome pomogne? Šta su trenutni, a šta mogu biti budući rezultati Berlinskog procesa? Planovi za samit u Parizu? Kakva je trenutna ekonomska situacija u zemljama Zapadnog Balkana? Kakve su mogućnosti prevazilaženja krize i novi izazovi u 2016. godini?

S lijeva na desno: Michael Weichert, saradnik, Regionalni dijalog SEE, Friedrich Ebert Fondacija, Milica Uvalić, profesorica, Odsjek za ekonomiju, Univerzitet u Perudi, Italija; Ardian Hackaj, direktor, ShtetiWeb, Tirana, Albanija; Aleksandar Andrija Pejović, glavni pregovarač za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore EU, Podgorica, Crna Gora; Franz-Lothar Altmann, vanredni profesor, Minhen, Njemačka i Amil Kamenica, ekonomski ekspert, Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

Značaj inicijative kakva je Berlinski proces je naglašen kao ključni za ekonomski prosperitet regiona. Potreba za velikim razvojnim projektima u oblasti transporta, energije i obrazovanja je istaknuta kao platforma putem koje bi zemlje Zapadnog Balkana trebalo da sarađuju kako bi ubrzale ekonomski razvoj, smanjile siromaštvo i nadoknadile zaostajanje za državama članicama Evropske unije. Međutim, kako bi osigurali uspjeh Berlinskog procesa, potrebno je pokazati kako da zemlje Zapadnog Balkana sarađuju, u čemu postojeći regionalni mehanizmi saradnje nijesu pokazali preveliki uspjeh. Trenutno, regionalna saradnja se najviše ostvaruje u oblasti turizma, dok prvu ozbiljnu ekonomsku regionalnu saradnju možemo vidjeti u oblasti odbrambene industrije.

Problem migracija i borba protiv ekstremizma, zajedno sa energijom i transportom, trebalo bi da budu visoko na listi prioriteta na narednom samitu u Parizu. Prisustvo civilnog društva na prethodnom samitu u Beču je promijenilo kompletnu postavku samita, i trebalo bi ukazati na potrebu da se organizacije civilnog društva uključe i na narednom samitu u Parizu. Civilno društvo može da ojača političku odgovornost, unaprijedi dublje razumijevanje reformi u procesu pristupanja, podrži regionalno približavanje, čime bi postalo važnim stubom regionalne saradnje. Iskazano je i razočaranje malim brojem francuskih učesnika na sastanku u Beču. Regionalne inicijative organizacija civilnog društva bi trebalo podržati i uključiti u sve aspekte Procesu povezivanja (Berlinski proces).

Pojedini indikatori pokazuju da i vlade i Evropska unija razumiju da se stabilnost i bezbjednost jedino mogu postići kroz razvoj ekonomije. Ipak, udio proizvodnje u BDP-u je izuzetno nizak. Takođe, postoje projekti sa problemima u fazi implementacije. Strukturne promjene su

otežane uslijed procesa deindustrijalizacije, što potvrđuje činjenica da se direktne strane investicije mogu naći primarno u sektoru usluga. Očigledno je da je jedna od primarnih zabrinutosti mladih ljudi iz Jugoistočne Evrope da li da napuste ili ostanu u svojim državama. Stoga, za zemlje Zapadnog Balkana, ozbiljan izazov je u tome kako da zadrže mlade i kvalifikovane ljude. Infrastrukturna ulaganja mogu da pokrenu ekonomski oporavak. Pomenuto je i to da trenutno Turska, Kina i pojedine arapske države rade mnogo više na Zapadnom Balkanu, u pogledu ulaganja, nego EU. Čini se da je veća vjerovatnoća da će „crnu rupu“ koja je ostala uslijed nedostatka EU investicija, popuniti partneri koji ne dijele nužno vrijednosti EU.

Zaključci i preporuke sa sesije 1:

- Problem u vezi sa direktnim stranim investicijama leži u stepenu njihove apsorpcije, a ne njihovoj količini. Manjak direktnih stranih investicija može izazvati ekonomsko i političko nazadovanje u nekim državama u regionu.
- Potrebno je izvršiti reindustrijalizaciju Zapadnog Balkana i uključiti ga u lanac snabdjevanja EU.
- Ulaganja u infrastrukturu su neophodna zarad povezivanja postrojenja za proizvodnju kao i za pokretanje ekonomskog rasta.
- Potreban je veći stepen društvene kohezije kako bi se ojačao i održao stepen rasta i obezbijedio društveni mir.
- Potrebno je progresivno oporezivanje i promjena sistema oporezivanja kako bi se postigla veća stopa zarade.
- Berlinski proces nudi odgovarajuće okvirne preduslove za podizanje javne svijesti i veće učešće organizacija civilnog društva u procesu.
- Proces priprema za predstojeći samit u Parizu mora biti ozbiljno struktuisan i što preciznije organizovan.

Sesija 2: „Može li pristupanje EU pobijediti regresiju – izgradnja mostova ili zidova?“

Da li EU ide putem dublje integracije ili dezintegracije? Koje su mogućnosti proširenja EU u svijetlu trenutne krize? Da li smo svi umorni od “zamora od proširenja EU”? Kako možemo doprinijeti promjeni imidža zemalja Zapadnog Balkana među građanima i građankama EU? Šta bi trebalo EU da uradi da oživi sliku EU među građanima i građankama zemalja Zapadnog Balkana? Procjena napretka zemalja Zapadnog Balkana ka članstvu u EU – uticaj i posljedice nove metodologije u izvještajima o napretku?

Diskutovane su perspektive proširenja Evropske unije u svijetlu različitih aspekata trenutne krize unutar EU. Fokus je takođe bio na zamoru od proširenja i imidžu Zapadnog Balkana, osnaživanju moći EU u očima građana Zapadnog Balkana, kao i evaluacija progressa zemalja Zapadnog Balkana na putu za članstvo u EU.

Neka od pitanja koje su se pokrenula su se ticala sumnji o tome da li se EU kreće ka dubljoj integraciji ili dezintegraciji i kakva je perspektiva proširenja u svijetlu trenutne krize. Zaključeno je da ne postoje stvarno dokazi koji bi potvrdili da je proširenje zaustavljeno prije pet godina, čak i kad se uzme u obzir nedostatak optimizma u regionu povodom nastavka proširenja istim tempom. Naglašeno je da u Crnoj Gori postoji solidna osnova za održavanje momentuma u procesu pregovora, kao i da će najvjerovatnije otvoriti dva nova poglavlja u decembru 2015, kao i još četiri nova sljedeće godine. Ipak, istaknuto je i to da pripremanje

S lijeva na desno: Srđan Bogosavljević, član komiteta javnih poslova IPSOS International, Beograd, Srbija; Corina Stratulat, viša analitičarka, Centar za evropske politike, Brisel, Belgija; Tanja Miščević, šefica pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji, Beograd, Srbija; Igor Lukšić, ministar vanjskih poslova i evropskih integracija, Potpresjednik u Vladi Crne Gore, Podgorica; Tanja Fajon, poslanica u Evropskom parlamentu, Brisel, Belgija; Momčilo Radulović, predsjednik, Evropski pokret u Crnoj Gori, Podgorica i Kristof Bender, zamjenik predsjednika, Evropska inicijativa za stabilnost, Beč, Austrija

za EU znači pripremanje društva. Ključno je da se fokusiramo ne samo na potencijale vlada, već i civilnog društva, s obzirom ne to da će i ono postati dijelom EU. Stoga je neophodno pripremiti i civilno za članstvo u EU.

Panelisti i učesnici su diskutovali o tome na koji način države mogu doprinijeti poboljšanju imidža Zapadnog Balkana kao i o tome koje su aktivnosti preduzete od strane EU u tom pogledu. Kontroverzna diskusija je pokrenuta na temu nove metodologije u izvještajima Evropske komisije za zemlje (nekad Izvještaji o napretku) iz novembra 2015. godine. U suštini, izvještaji su postali čitkiji kao i više fokusirani na zadatke koje države treba da ispune „kući“. Ono što je dobro kod nove metodologije je činjenica da se države porede u nekim ključnim oblastima, ali ovaj metod izvještavanja i dalje nije jasan koliko bi trebalo da bude. Posljednji izvještaji izgledaju kao da su sastavljeni isključivo za one koji se bave nekom od datih oblasti iznutra. Dodatan problem je skaliranje u pogledu procjene. Jedan od učesnika je istakao mišljenje da će razlika između kriterijuma EU i stvarnosti samo rasti u procesu proširenja. U tom kontekstu Bertelsmanov indeks transformacije je pomenut (BTI). Ovaj indeks omogućava da se svake druge godine obavi procjena transformacije u 128 zemalja u pogledu političkih i ekonomskih procesa. Ovo omogućava lak pristup komparaciji država na njihovim transformacionim putevima.

Kada je pitanje trenutne krize sa izbjeglicama pokrenuto, napomenuto je da zemlje Zapadnog Balkana imaju značajnu ulogu u podsticanju jedinstva EU, ne samo zbog trasa izbjeglica preko ovog regiona, već i zbog toga što se bez Zapadnog Balkana EU ne bi mogla nositi sa strujom izbjeglica. Zbog toga zemlje Zapadnog Balkana moraju dijeliti stavove EU u pogledu solidarnosti. Takođe, zaključeno je da niko ne želi da vidi „Tvrđavu Evropu“ niti kolaps Dablinškog procesa.

Zaključci i preporuke sa sesije 2:

- S obzirom na to da sve zemlje Zapadnog Balkana imaju iste strukturne probleme, regionalna saradnja je izuzetno važna.
- Stoga, značaj povezivanja (connectivity) 2020 dobija svoju posebnu ulogu.
- Odgovor EU na krizu izbjeglica je bio neadekvatan: bio je reaktivan više nego proaktivan, pri čemu je počeo sa ogromnim kašnjenjem.

- Evropska unija i zemlje Zapadnog Balkana moraju imati bližu saradnju i veći stepen solidarnosti u tretiranju izbjegličke krize, u suprotnom, liberalizacija viza za Zapadni Balkan će biti ugrožena.
- Države EU ne bi trebalo da promovisu „Tvrdavu Evropu“ što lako može dovesti do kolapsa Dablinskog procesa.
- Javna uprava na svim nivoima mora biti reformisana, što je skup proces na više nivoa.
- Preostale trgovinske barijere između zemalja Zapadnog Balkana je neophodno ukiniti.
- S obzirom na to da su mnogi medijski predstavnici sponzorisani, otežano je održati nezavisnost. Neophodno je smanjiti pritisak vlada i povećati poštovanje profesionalnih standarda u izvještavanju.

Sesija 3: „Redizajniranje bezbjednosnog poretka u Evropi – posljedice za Zapadni Balkan”

Koji su trenutni unutrašnji i spoljni bezbjednosni izazovi za Evropu? Da li postoji dovoljno zajedništva u Evropi? Migrantska kriza i bezbjednost na Zapadnom Balkanu i u EU – kako se izboriti sa krizom? Lažni tražioci azila sa Zapadnog Balkana – kako riješiti problem kod kuće i u državama EU? Eho iz Sirije – ekstremističke i terorističke prijetnje na Zapadnom Balkanu? Da li zajednički problemi mogu da nas približe jedne drugima? EU ka novoj susjedskoj politici? NATO i Rusija i Zapadni Balkan, da li smo samo igralište ili možemo doprinijeti nalaženju rješenja?

S lijeva na desno: Mihail M. Lobanov, viši istraživački saradnik, Ekonomski institut, Ruska akademija nauka, Moskva, Rusija; Milan Pajević, predsjedavajući međunarodnog savjetodavnog odbora, ISAC Fond, Beograd, Srbija; Kristof Bender, zamjenik predsjednika, Evropska inicijativa za stabilnost, Beč, Austrija; Istvan Gyarmati, predsjednik, Međunarodni centar za demokratsku tranziciju, Budimpešta, Mađarska; Dejan Jović, profesor, Fakultet političkih nauka, Zagreb, Hrvatska i Sabina Lange, viša analitička saradnica, Institut za bezbjedonosne studije Evropske unije (EUISS), Pariz, Francuska.

Ovaj panel je imao fokus na trenutne unutrašnje i spoljne bezbjednosne izazove za Evropu. Takođe, napravljen je osvrt na migracionu krizu i stabilnost na Zapadnom Balkanu, kao i pronalaženje rješenja za ove probleme – unutar EU ili izvan nje. Panelisti su govorili o prijetnjama za zemlje Zapadnog Balkana i zajednička rješenja za probleme.

Terorizam je relativno nova pojava na Zapadnom Balkanu: u proteklih 20 godina nije bilo ozbiljnih pokušaja da se ponovo pokrene nasilje u regionu, čak ni u Bosni i Hercegovini. Napadi u Parizu su pokrenuli pretjerano paničnu reakciju koja je zaustavila normalne demokratske tokove, i izazvala objavu rata. Pretjerana sekuritizacija EU pokazuje duboku nesigurnost koju imamo u vezi sa drugima što dalje upućuje na krizu liberalizma. Diskutovano je o pokušaju Evrope da evropeizuje Bliski Istok – što nije uspjelo i što je dalje dovelo do toga da se „Arapsko proljeće“ pretvori u „Evropsku jesen“ – dok sada svjedočimo pokušajima orijentalizacije Evrope, a naročito Zapadnog Balkana: „Blisko-istokoizacija“. Ipak, postoje i druge prijetnje osim terorizma, kao što su klimatske promjene i pristup prirodnim resursima, koje možda nijesu jednako blizu poput terorizma, ali su svakako ozbiljne.

Jedan od diskutantata je istakao da Evropa nema bezbjednosnu strukturu i da stoga mora tragati za istom izvan Evrope. NATO bi mogao da se više uključi, ali ne želi, zbog ekonomskih veza i političkih razmatranja u odnosu sa sve jačom Rusijom. Štaviše, EU je na raskršću: ukoliko UK napusti EU i ukoliko EU ne uspije da adekvatno upravlja izbjegličkom krizom, na kraju će doživjeti slom. Glavni argument za ovu tvrdnju se tiče činjenice da jedna federacija može da funkcioniše samo ukoliko ima kontrolu nad spoljnom i bezbjednosnom politikom, i finansijama, što nije slučaj sa EU! Važno je pomenuti da Visoka Predstavnica EU, Federika Mogerini, trenutno radi na novoj bezbjednosnoj strategiji EU. S druge strane, Rusija podržava snage koje su protiv proširenja, kao i euro skeptike, ali i finansira neke političke partije u pokušaju da se suprotstave proširenju NATO-a. Za Rusiju je Zapadni Balkan neka vrsta bojnog polja i više stvar imidža nego li bezbjednosti. SAD bi trebalo da povećaju svoje prisustvo i interese na Zapadnom Balkanu i da se priključe EU naporima u ovoj oblasti.

Zaključci i preporuke sa sesije 3:

- Na EU se gleda kao na antiratni projekat kao i projekat protiv granica, ali sada se pitanje granica opet javlja, uslijed straha od ponovne mogućnosti izbijanja rata, što dalje dovodi i do militarizacije društva.
- EU ne bi trebalo da zanemaruje bezbjednosne prijetnje koje vrlo vjerovatno mogu doći sa Zapadnog Balkana, naročito iz Makedonije i Bosne i Hercegovine, ukoliko se uzmu u obzir trenutne situacije u ovim državama.
- Zbog trenutne krize, Zapadni Balkan rizikuje da se desi militarizacija ionako tradicionalnih i konzervativnih društava.
- Iskušenje za samostalnu reakciju na izbjegličku krizu na nacionalnom nivou postoji i u EU i na Zapadnom Balkanu, ali nijedna država ne može uspjeti da djeluje sama.
- SAD bi trebalo da povećaju svoje prisustvo i interese na Zapadnom Balkanu i da se priključe EU naporima u ovoj oblasti
- Rusija podržava snage koje su protiv proširenja, euro skeptike, ali i finansira neke političke partije u pokušaju suprotstavljanja NATO proširenju na Zapadnom Balkanu. Ova vrsta uticaja je u vezi sa imidžom Rusije kao i nekim strateškim bezbjednosim problemima koji su geografski bliži Rusiji.

Sesija 4: “Pregled zemalja Zapadnog Balkana – trenutna situacija i procjena razvoja u 2016”

Kratak presjek i sažetak društvene i političke situacije u zemljama regiona Zapadnog Balkana i procjene za 2016. godinu. Koji su načini opšteg političkog i institucionalnog razvoja i koji će biti glavni kanali odnosa između EU i svake od zemalja regiona Zapadnog Balkana?

S lijeva na desno: Bojan Maričić, direktor, Makedonski centar za evropsko obrazovanje, Skoplje, Makedonija; Leon Malazogu, direktor, Demokratija za razvoj, Priština, Kosovo; Srđan Blagovčanin, izvršni direktor, Transparency International, Sarajevo, Bosna i Hercegovina; Momčilo Radulović, predsjednik, Evropski pokret u Crnoj Gori, Podgorica; Remzi Lani, direktor, Medijski institut Albanije, Tirana, Albanija; Franz-Lothar Altmann, vanredni profesor, Minhen, Njemačka i Aleksandra Joksimović, direktorka, Centar za spoljnu politiku, Beograd, Srbija.

Strateški dokument EU daje sliku različitih država. Napredak je zabilježen u mnogim državama, ali nijedna od njih neće postati članica EU prije 2020. U suštini, poistovjećivanje sa EU ostaje na jako niskom nivou i civilno društvo bi trebalo da igra veću ulogu u povećanju odgovornosti ali i unapređenju dubljeg razumijevanja Evropske unije među stanovništvom.

Učesnici su ponudili procjene za svaku od država sa Zapadnog Balkana o njihovom trenutnom stanju.

Za *Srbiju* je naglašeno da nije vojno neutralna, kao i to da je bliska i EU i NATO-u, pri čemu su svi politički lideri više naklonjeni NATO-u nego što to žele javno da priznaju. Pro-ruski Srbi su bivši simpatizeri Miloševića, ali nijesu brojni. U suštini, Srbija je trenutno prilično stabilna; opozicija je slaba, a veća je vjerovatnoća problema unutar same Vučićeve partije.

Za *Makedoniju* se u Izvještaju EK navodi da je politička kriza, inicirana prisluškivanjem poziva, pokazala korupciju, zloupotrebu moći, nedostatak političkog dijaloga i političke kulture. Snažna je i kritika ekonomske i monetarne politike Vlade: javna uprava se utrostručila u prethodnim godinama, a 45% budžeta je namijenjeno neproaktivnim troškovima, javni dug se naglo povećao i ogroman je pritisak na domaća mala i srednja preduzeća.

U *Bosni i Hercegovini* je Dejtonski sporazum još uvijek najznačajniji dokument u zemlji. Ipak, drugačije ga doživljavaju različite društvene elite: Republika Srpska želi da održi status quo, dok Federacija želi reformu Dejtona. Danas je ova država rezultat politika, djelovanja i pro-

pusta da se djeluje od strane stranih sila. Unutrašnji mir i bezbjednost su pod rizikom. Zbog toga Bosna traži nastavak EU misija u zemlji.

Kosovo je mala država sa ograničenim kapacitetima i nedostatkom prave državnosti. Suzavac u Parlamentu je znak snažne polarizacije odnosa između vlade i opozicije. Štaviše, posljedice negativnog rezultata o članstvu u UNESCO-u, odnosi sa srpskom zajednicom na Kosovu su se pogoršali.

Paradoks Albanije leži u tome da je to demokratija bez vladavine prava; njene institucije su slabe, disfunkcionalne i nedostaje im nezavisnosti. Svi se slažu o EU integraciji, ali političke partije se sukobljavaju oko svega, uključujući i način na koji integraciju treba postići.

Za *Crnu Goru*, Izvještaj EK iz 2015. godine je najbolji do sada, iako i dalje ostaju problemi sa pravosuđem i vladavinom prava. Mediji su politizovani; interesne grupe sa različitih strana kontrolišu novine, ali i TV i radio stanice. Ipak, vlada mora učiniti dodatne napore da stvori odgovarajući ambijent za rad svih novinara. Nedavni protesti su bili snažno upereni protiv NATO-a, i bili su suštinski i pro-srpski i pro-ruski. Uprkos političkom diskursu u vezi sa uslovima za predstojeće parlamentarne izbore 2016. godine, politička situacija je stabilna, bez znaka ozbiljne destabilizacije.

Zaključci i preporuke sa sesije 4:

- Glavni izazovi svih zemalja Zapadnog Balkana kojima se treba pozabaviti su: vladavina prava (i dalje ne postoji dovoljno nezavisnosti i odgovornosti sudstva); sloboda izražavanja; reforma javne uprave; funkcionisanje demokratskih institucija; ekonomsko upravljanje i kompetitivnost.
- Srbija i Albanija su politički najstabilnije države u regionu, kao i Crna Gora, iako postoji pitanje konsenzusa o uslovima za održavanje predstojećih parlamentarnih izbora, dok Bosna i Hercegovina, Kosovi i Makedonija pate od unutrašnje nestabilnosti.
- Dodatna pažnja EU i SAD-a, bi trebalo da bude posvećena Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji kako bi se stvorila atmosfera rješavanja brojnih izvora problema kako unutrašnje tako i regionalne nestabilnosti.
- Struja izbjeglica je dodatno ograničenje za ekonomije i društva, kao i haotičnu situaciju duž Balkanske rute.

Opšti zaključci i preporuke sa Konferencije:

- Potrebno je više ulaganja u privatni sektor. Neophodno je boriti se protiv neformalne ekonomije koja je povezana sa neefikasnim i nefer poreskim sistemima.
- Potrebno je stvarati fokusiranije industrijske politike kako bi se unaprijedio proces re-industrijalizacije regiona Zapadnog Balkana.
- Zapadni Balkan bi trebalo da se kreće ka koordinisanom ekonomskom upravljanju. Sektorske analize mogu biti prvi korak na tom putu. EU i regionalne inicijative bi trebalo da daju puni doprinos ovim procesima.
- Nedostatak domaćeg kapitala čini ekonomski razvoj regiona zavisnim o direktne strane investicije. Nedostatak direktnih stranih investicija može stvoriti ekonomsku i političku nestabilnost u nekim državama regiona.

- S druge strane, stranim investitorima je potrebna unutrašnja stabilnosti i integrisana, veća tržišta. To bi trebalo da vodi bližoj saradnji između preduzeća i institucionalnih sektora i aktera iz čitavog regiona Zapadnog Balkana, kao i između Zapadnog Balkana i zainteresovanih strana iz EU.
- Prethodne preporuke moraju biti praćene i preporukom o održavanju momentuma regionalne saradnje, naročito u svim aspektima ekonomije. Ovo bi trebalo da vodi otklanjanju brojnih političkih barijera na nižem i srednjem nivou.
- Pojačana ulaganja u ljudski kapital i reforma obrazovanja, kao i istraživanje i razvoj u nauci su potrebni. Neke od zemalja zaostaju u ovom procesu. Dodatno povećanje regionalne saradnje u ovim oblastima je neophodno, kao i podrška sa strane EU. Sa strane zemalja Zapadnog Balkana, detaljnije strateško planiranje je neophodno.
- Potrebno je smanjiti diskrepancu između kvalifikacija i vještina potrebnih na tržištu rada.
- Treba ojačati povezanost između vladinih agencija/ministarstava i civilnog društva: NVO, već duži niz godina, daju neke od najvažnijih doprinosa debatama o ovim pitanjima. Organizacije civilnog društva će nastaviti da budu vrijedan partner u regionalnoj saradnji, kao i u Berlinskom procesu.
- Susjedska politika EU je bila neuspješna – Rusija je zanemarena. Sada se Rusija trudi da ponovno „uđe“ u region kako bi se suprotstavila ili usporila procese evropske i evro-atlantske integracije.
- Neophodno je vidjeti više uključenosti od strane SAD-a u region, u koordinaciji sa koherentnijim i intenzivnijim pristupom EU.
- Dodatnu pažnju EU i SAD bi trebalo da posvete Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji kako bi stvorili atmosferu za rješavanje brojnih izvora problema kako unutrašnje tako i regionalne nestabilnosti.
- Snažna podrška bi trebalo da bude pružena Berlinskom (connectivity) procesu; i Pariz bi trebalo podsticati na održavanje fokusa i intenziteta ove inicijative.